

Komentar in karta: 3/22 SLA V198.01 'ličkati'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen 'odstranjevati krovne liste s koruznega storža', knj. *ličkati* (ī), sta v narečjih najpogostejša leksema *ličkati* in *kožuhati*. Pogosta poimenovanja so še *slačiti*, *majiti* in *lupiti* (z različico *lupati*). Manj pogosta poimenovanja so *beliti*, *čužiti*, *likati*, *luščiti*, *žuriti*, *flincati*, *žlajsati*, *fožati* in *šopiniti* (z različico *šopinati*). Redka poimenovanja so *fidrati*, *rufati* in *ofuliti*.

Ponekod so zapisane tudi dovršne oblike glagolov, npr. *ofuliti* v T057–T059, *oličiti* v T146, *zlikati* v T378, *olupiti* v T056 in T114, *oluščiti* v T008, *razslačiti* v T177 in *ožuriti* v T102. V nekaterih točkah je glagol zapisan s samostalnikom, npr. *sirek meti* v T065, *sirek čužiti* v T071, *sirek lupiti* v T083, *lupiti panole* 'koruzne storže' v T087, *lupiti fermento* v T156 in *lupiti fermenton* v T413, *turščico majiti* v T198 ter *turščico ličkati* in *turščico luščiti* v T211.

V T275 je ob leksemu *beliti* zapisan še drugi leksem *ličkati* z opombo, da je »novejši«. V posameznih točkah brez odgovora so zapisana pojasnila, da tam »koruze ne sejejo« (v T019 in T024), »niso imeli koruze« (v T030, T412 in T417), »koruza ne dozori« (T029), »koruze ne sadijo« (v T067), »koruza ne raste« (T032, T075, T231 in T236), v T034 pa ob leksemu *flincati* piše, da »koruza tam ne raste, ker je previsoko«.

2. Morfološka analiza

likati < **lyk-a-ti* ← **lyk-o* 'ličje'

zlikati < **s_b(n)-lyk-a-ti* ← **s_b(n)-* 'od zgoraj navzdol' + **lyk-a-ti*

ličiti < **lyč-i-ti* ← **lyk-o*

oličiti < **o(b)-lyč-i-ti* ← **o(b)-* 'ob, pri, okoli' + **lyč-i-ti*

ličkati < **lyč-^hak-a-ti*

kožiti < **kož-i-ti* ← **kož-a* (< **koz-j-a*) 'kozja koža' ← **koz-a* 'koza'

kožuhati < **kož-ux-a-ti* ← **kož-ux-^h* ← **kož-a* ($H \geq k$ v T306)

kožuhanje < **kož-ux-a-n-^h-e*

Lupiti < **lup-i-ti* 'lupiti' ($L \geq \emptyset \geq d$ v T004)

olupiti < **o(b)-lup-i-ti* ← **o(b)-* + **lup-i-ti*

lupati < **lup-a-ti*

Luščiti < **lušč-i-ti* ← **lusk-a* 'luska' ($L \geq \emptyset \geq d$ v T006, T008–T013, T017)

oluščiti < **o(b)-lušč-i-ti* ← **o(b)-* + **lušč-i-ti*

meti < **m^h-ti* **m^hn-^o* 'meti, tretji, stiskati'

maniti < **m^hn-n-i-ti* ≤ **m^hn-n^o-ti* ← **m^h-ti* **m^hn-^o*

- skubiti** < **skub-i-ti* ← **skub-ti* 'skubiti'
slačiti < **sṽ(n)-(v)olč-i-ti* ← **sṽ(n)-* + **volč-i-ti* 'vlačiti' (← **velti* (← **velk-ti*) **vḷk-q* 'vleči')
razslačiti < **orz-sṽ(n)-(v)olč-i-ti* ← **orz-* 'narazen' + **sṽ(n)-* + **volč-i-ti*
beliti < **běl-i-ti* ← **běl-ṽ* 'bel'
drščiti < **dbr-šč-i-ti* ← **dbr-sk-a-ti* ← **dbr-a-ti* **der-q* 'delati hitre gibe', 'drgniti, lupiti, odirati'
robiti < **rqb-i-ti* 'luščiti' ← **rqb-ṽ* 'rob'
videluvati < **vy-dě-l-u-v-a-ti* ≤ **vy-dě-l-ov-a-ti* **vy-dě-l-u-jq* ← **vy-dě-l-a-ti* ← **vy-* 'iz' + **dě-l-a-ti* (← **dě-l-o* 'delo' ← **dě-ti* 'delati', 'postaviti')
žuriti < **žur-i-ti* ≤ **ruž-i-ti* (po metatezi *r-ž* ≥ *ž-r*) < **ružž-i-ti* 'luščiti, lupiti' ← **ruzg-a* 'luska' / **rusk-a* 'luska'
ožuriti < **o(b)-žur-i-ti* ← **o(b)-* + **žur-i-ti*
majiti < *(*maj*)-*i-ti* ← kor. nem. *maien* 'majiti' ← nem. *Mai* 'maj'
žlajsati < *(*žlajs*)-*a-ti* ← srvnem. *slīzen*, nem. *schleifen* 'lupiti, guliti'
šlajsati < *(*šlajs*)-*a-ti* ← nem. *schleifen*
šopinati < *(*šopin*)-*a-ti* ← srvnem. *schopfen* 'tlačiti, polniti' (Benacchio 2022: 22–30)
šopiniti < *(*šopin*)-*i-ti*
čužiti < *(*čuž*)-*i-ti* ← *(*čuž*)-, nejasno, verjetno predromansko (ESSJ I: 92)
šolati < *(*šol*)-*a-ti*, nejasno, morda v zvezi z nem. *schälen* 'ličkati, lupiti' (štaj. nem. (*Woaz*) *schöln* 'lupiti (koruzo)' (Heinrich Pfandl 2022: ustno)
šoliti < *(*šol*)-*i-ti*
vezati < **věz-a-ti* 'vezati' ← **věz-ti* 'zavezati, zadrgniti'
odvezovati < **otṽ-věz-ov-a-ti* ← **otṽ-věz-a-ti* ← **otṽ-* 'od, proč' + **věz-a-ti*
ofuliti < **o(b)-ful-i-ti* ← **o(b)-* + **ful-i-ti* 'trgati, skubsti' (← onomat. **ful-*)
fidrati < *(*fidr*)-*a-ti* ← nem. *Fieder* 'perje'
rufati < *(*ruf*)-*a-ti* ← nem. *rupfen* 'skubiti'
opucati < **o(b)-(puc)-a-ti* ← **o(b)-* + **(puc)-a-ti* (← nem. *putzen* 'čistiti')
skušati < *(*skuš*)-*a-ti* ← furl. *scussâ* 'lupiti, luščiti, ličkati' (*Š* ≥ *šj* v T061)
bužiti, nejasno
fožati, nejasno, morda v zvezi s *faseln* 'puliti, drgniti, vlačiti niti' (²DWB)
flincati, nejasno, morda v zvezi z nem. *pflitzen* 'drveti' / *flinzen* 'klofutati' (Unger – Khull 1903: 242) / *flientsche* 'nekaj, kar zija, se odpira' (Heinrich Pfandl 2022: ustno)

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *robiti* v T006, *drščiti* v T017, *opucati* v T022, *videluvati* v T059, *kožiti* v T062, *skubiti* v T063, *maniti* v T064, *meti* v T065, *bužiti* v T067 in *odvezovati* v T204.

Kot enkratnica z *-lik-/lič-* sta kartirana leksema *oličiti* v T146 in *zlikati* v T378.

Kot enkratnica s *kožuh-* je kartiran glagolnik *kožuhanje* v T358.

Kot enkratnica z *-luščiti* je kartiran leksem *oluščiti* v T008.

Kot enkratnica s *-slačiti* je kartiran leksem *razslačiti* v T177.

Kot enkratnica z *-žuriti* je kartiran leksem *ožuriti* v T102.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *flincati* v T043 in T052, *kožuhati* v T051, *lupiti* v T202, *slačiti* v T169 in T230 ter enkratnica *vezati* v T187.

Kot opisno poimenovanje je kartiran odgovor *plateljne dol dati* v T025.

S simbolom za »ni poimenovanja« so kartirani odgovori v T019, T029–T030, T067, T095, T231, T236, T411–T412 in T417.

4. Uporabljena dodatna literatura

Benacchio 2022; Benedik 1996; ²DWB (<https://www.dwds.de/wb/dwb2/faseln>, dostop 5. 3. 2023); Kumin Horvat 2012; Kumin Horvat 2018; Unger – Khull 1903

5. Primerjaj

SLA: V198a.01 *ružiti* (3/23); V197.01 *koruza*; OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: 533, 485 *ličkanje*; ALI: 3775, 3678 *ličkanje*; ASLEF: 3422, 3333 *ličkanje*; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Pri ličkanju koruze se z rokami odstranjuje odvečne zaščitne ovojne liste koruznega storža, preostale tri ali dva pa se uporabi za povez z drugimi enako pripravljenimi storži, ki jih nato večinoma moški ličkarji obešajo v visečo kito ali na prečne late na svislih gospodarskega poslopja ali kozolca, da bi se koruza v naslednjih nekaj tednih dodobra posušila. V Slovenskih goricah in Prekmurju koruznemu storžu odstranijo vse liste in neoluščene koruzne storže shranijo v koruznjake. To so večinoma ozke in dokaj visoke stavbe z mrežastim ostenjem iz lat ali žice in podolgovato dvokapno streho, nekoč prekrita s slamo, sedaj večinoma z opeko.

Skupinsko ličkanje koruze se je uveljavljalo od srede 19. stoletja dalje in se obdržalo do 70. let 20. stoletja, ko so na kmetije začeli uvajati nove načine strojnega obiranja in luščenja koruze. Člani družine, kjer so na določen dan in večinoma v popoldanskih ali večernih urah načrtovali ličkanje, so povabili sosede, sorodnike in znance, da bi v nekaj urah pripravili koruzne storže za sušenje in skladiščenje. Na ličkanju se je zbralo po deset in več ljudi, kar je bilo odvisno od količine pridelane koruze in od pričakovane gostoljubnosti gostitelja. Dobro obiskana so bila predvsem ličkanja, ki so se jih udeleževali dobri govorniki in opisovalci zanimivih dogodkov v vaški skupnosti in drugod, zlasti pa tista, kjer se je po končanem delu še dobro jedlo, pilo in plesalo. V bolj sproščenih okoljih so pogovore, zlasti ob ličkanju nadpovprečno velikih storžev, dopolnjevala erotična namigovanja. Gospodarji so večinoma dopuščali tudi takšne vložke, saj naj bi krepili delovno vnetje in dobro voljo.

Pri ličkanju so praviloma sodelovali vsi za delo sposobni družinski člani, od otrok do starih staršev, hlapci in dekle. Vabljeni pomočniki so bili navadno že odrasli

ljudje, ki so ličkanje opravili večje in hitro. Pogosto se je naslednji dan skupina ličkarjev preselila k sosedom in nato še naprej. Kjer so na ličkanje povabili tudi revnejše sosede, so jim opravljeno delo večinoma plačali s koruzo.

Navadno je ličkanje potekalo pod osrednjim gospodarskim poslopjem, kozolcem, dovolj zavetno odprto lopo, ob manjših količinah koruze tudi v preddverjih hiš ali v osrednjem bivalnem prostoru, kjer so vso obrano koruzo ličkali samo ožji družinski člani. Po končanem ličkanju je družina počistila delovni prostor in odbrala najlepše in največje liste ličkanja za nadaljnjo obdelavo. Ponekod so jih uporabili za pletenje peharjev, košar, torb, čebeljih košnic (do 90. let 20. stoletja še ponekod v vzhodni Sloveniji), drugod so iz ličja pletli kite za izdelavo predpražnikov pred vhodi v hiše in tesnil za tesnjenje vhodov v gospodarska poslopja. Do 60. let 20. stoletja so v nekaterih krajih z ličkanjem polnili žakljevine za slamnjače. Na tako pripravljenem ličkanju je bilo spanje prijetno in udobno, vsakih nekaj dni so ob urejanju ležišč ličkanje privzdignili, ob sončnem vremenu so ga zračili na prostem. Konec 90. letih 20. stoletja je ličkanje postalo gradivo za izvirno modno oblikovanje nekaterih oblačil.

Prim.: Baš 1980; Bogataj 1989; Bogataj 1992; Ložar 1944; Novak 1960; SEL 2004; Šarf 1971

7. Skica

